

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1966

BRNO 1967

až 64,6 let. Zhruba na pravém čelním hrbole mozkovny je asi 2 cm široká jizva po povrchovém zranění. Na ostatní kostře jsou jasně patrné pokročilé degenerativní změny, a to hlavně na tělech obratlů, ale výrazné jsou i na prsní kosti a na některých dlouhých kostech.

Z druhé mužské kostry je zachován pouze levý humerus a pravá tibia, z ženské kostry pak pravý humerus, pravý radius a levá klíční kost. Kromě toho byly v hrobce pána z Lipé nalezeny také zlomky horní i dolní čelisti dospělého člověka. Zuby jsou v čelistech zcela nepatrně obroušeny a proto usuzujeme, že jde o pozůstatky mladšího člověka, i když je v pravé dolní šestce velký kaz. Je dosti nepravděpodobné, že by tyto čelisti patřily ke kostře, kterou přisuzujeme pánu z Lipé, nelze však rozhodnout, které z ostatních dvou koster tyto zlomky spíše připsat.

ANTHROPOLOGISCHE BEURTEILUNG DER IN DER GRUFT DES HERRN VON LIPÉ GEFUNDENEN KNOCHENÜBERRESTE

Es wurden Überreste von wenigstens drei Personen festgestellt, davon wahrscheinlich zweier Männer und einer Frau. Ein von den zwei Männerskeletten ist besser erhalten und wir können auch das Alter auf 50 bis 60 Jahre schätzen; in diesem Falle könnte sich um Überreste des Herrn von Lipé handeln.

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY Z MEZINÁRODNÍHO KONGRESU SLOVANSKÉ ARCHEOLOGIE, WARŠAVA 1965

ČENĚK STAŇA

Sekeja III. rolka 2. slad 1: odpověď doc. A. Točíkovi k referátu „Velkomoravská hradiště po zániku Velké Moravy“

Děkuji docentu Točíkovi za jeho poznámky. Vážím si jich, poněvadž vím, že doc. Točík sledoval mou práci s velkým zájmem od mých prvních krůčků v archeologickém bádání, které byly svázány právě s hradištěm Staré Zámky u Líšně. Doc. Točík upozornil na dva velké problémy moravské slovanské archeologie, které se samozřejmě promítají také na Starých Zámkách u Líšně.

Předně je to otázka datování nejstarších fortifikací na moravských slovanských hradištích. Je nepochybné, že na většině z nich je v destrukcích více opevňovacích horizontů. Někdy je však nsnadné určit relativní chronologické vztahy jednotlivých částí objevených zbytků opevnění, o otázkách absolutní chronologie ve většině případů nelze prozatím vážně vůbec hovořit. K velkým archeologickým problémům patří např. pozůstatky po tzv. palisádách. Neštěstí je v tom, že řady kůlů zpravidla sledují čelní kamennou zeď mohutného velkomoravského opevnění. Před novými výzkumy v Mikulčicích nebylo možno, podle mého soudu, ani o palisádě před hradbou mikulčické akropole, jež byla odkryta v letech 1955—1956, jednoznačně říci, že je předvelkomoravská, že není pozůstatkem ochrany základů kamenné zdi před podemiláním vodou proudící v příkopu mezi akropolí a předhradím. Mám-li mluvit o nejstarším slovanském opevnění na Starých Zámkách u Líšně, jsem rovněž v rozpacích. Velké kůlové jámy, vzdálené od sebe 50—60 cm, sledují i zde čelní kamennou zeď velkomoravské hrady. Dosavadní výzkum, i když byl v roce 1965 přímo na tento problém zaměřen, neměl štěstí, aby narazil na část destrukce, kde by byla situace jednoznačně jasná. Jen na okraji připomínám, že v posledních letech se se stejným problémem připojilo k dosud známým objektům nově zkoumané hradiště Zelená Hora u Vyškova. Otázka datování nejstarších slovanských fortifikací na moravských hradištích zůstává tedy stále především problémem archeologickým, který je možno řešit přesnými pozorováními při dalších terénních výzkumech.

Druhou otázkou je obranná hranice Moravy v 11. století. Z obecného hlediska je nutno říci, že k řešení tohoto problému musí přispět i badatelé slovenští. Musí osvětlit historický vývoj slovenského Záhoří po zániku Velké Moravy, poukázat na počátky a vývoj rozdílů mezi materiální kulturou na tomto území a na historické Moravě. Dosavadní moravské výzkumy nedávají zatím předpoklady k vyslovení jednoznačného soudu o době a příčinách vzniku tzv. mladohradištních hradišť ve středním Pomoraví, ať již máme na mysli Břeclav, Hodonín či Hřtůdy u Sodoměřic a Spytihněv. Domnívám se, že došlo pouze k určitému nedorozumění pokud jde o termín, jehož jsem použil při charakterizování funkce hradišť v životě slovanské společnosti na Moravě v době velkomoravské a povelkomoravské. Je zcela přirozené, že obecnou úlohou hradiště bylo chránit, být místem obranným. Složitější je ovšem otázka jeho funkce ve společnosti, máme-li na mysli vztahy jednotlivých lidí nebo skupin lidí. V takovém smyslu je třeba vidět problém funkce mladohradištních hradišť v Pomoraví při jejich budování. V 11. století potom tato hradiště vytvořila zemskou obrannou hranici a byla v rámci vnitřní organizace moravské společnosti nepochybně také jednotkou správní, nejméně při organizování obrany země. Otevřená zůstává otázka datování počátku těchto hradišť. Myslím si, že pokračování vývoje na Moravě v 10. století máme dnes již archeologickými materiá-
m

dostatečně prokázáno. Pozitivní výsledky dosažené při výzkumu velkomoravských hradišť ukazují, že dosud není seriózní důvod k tomu, abychom opustili starší datování počátku těchto nových hradišť na konec 10. nebo na počátek 11. století. Nelze rovněž opomenout někdy nepřijemnou skutečnost, že starší názor má proti novému ještě oprávněnou výhodu, že nová teze musí být pozitivně prokázána, musí mít více dokladů než ta, proti níž se staví, a to v našem případě rozhodně není.

Sekcja IV b, rolka 1, ślad 1: diskusní příspěvek k referátům prof. dr. H. Mitscha-Märheima, A. Sós a J. Justová

Je jistě velkou zásluhou pana prof. dr. H. Mitscha-Märheima, že se v poslední době rozvíjí v Dolních Rakousích a vůbec v Rakousku slovanské bádání, a že mladý kolega H. Friesinger se věnuje přímo systematickému slovanskému výzkumu v terénu. S velkým zájmem jsme vyslechli přednášku prof. dr. H. Mitscha-Märheima, a jistě také kolegyně J. Justové. Ovšem, v mnohých bodech se slovanské bádání, i když někdy zatím velmi nesměle, rozchází v názorech s panem profesorem Mitschou-Märheimem. Říkám nesměle proto, poněvadž střední Evropa je ovládána určitými teoriemi, které byly postaveny v dobách, kdy slovanská archeologie byla teprve v počátcích, kdy se slovanské vědecké bádání začínalo rozvíjet, a je velmi těžké něco prorážet tam, kde jsou vžitě představy. K nejzávažnějším bodům těchto teorií patří doba příchodu Slovanů do středního Podunají. Jistě je obecně známo, že se ve slovanské archeologii stále více vžívá opodstatněný názor že Slované osídlili střední Podunají před Avary. Vezme-li se to historicky, musíme tedy hledat období, kdy vlastně mohli Slované do středního Podunají proniknout. Možné to bylo nepochybně tehdy, když pod tlakem Hunů postupovala do střední Evropy řada národů z oblasti severně od Karpat a Černého moře. To je ten známý postup, s nímž bývá někdy spojován postup čarňachovské kultury, jejíž obsah kulturní, neřku-li etnický, je tak problematický a složitý. Připustíme-li, že Slované přicházejí do středního Podunají v pátém století, musíme připustit, že tam přišli před Langobardy, a že jedna ze složek obyvatelstva, kterou na čas Langobardi ovládli, byli i Slované. Pokud jde o terminologii, jistě nám v slovanské archeologii je dost nepřijemné spojování všech nálezů po obou stranách středního Dunaje koncem pátého a zejména v šestém století, v době trvání langobardské říše, s termínem langobardský, když víme, že vlastní langobardská kultura, kterou si Langobardi přinesli z Polabí a která se nepochybně projevuje také na českých a moravských pohřebištích, stejně jako v Dolních Rakousích, má svůj určitý svéráz a je to jenom jedna složka toho, co vidíme tam, kde existovala langobardská říše. Vývoj Slovanů ve středním Podunají byl jistě velmi složitý a jeho sledování bude velmi těžké.

Pokud jde o tzv. období avarské, nesouhlasil bych s kolegyní J. Justovou ve věci přiznání Slovanům pohřebiště v Münchendorfu. Domnívám se, že právě pohřebiště v Münchendorfu a v Zwölfaxing jsou dvě z nejtypičtějších avarských pohřebišť v Dolních Rakousích, kde se keramika zřetelně odlišuje od slovanské keramiky, jak ji známe z jiných tamních nalezišť. V dolnorakouském muzeu ve Vídni jsou desítky nádob z Münchendorfu, které by snad mohly reprezentovat tu keramickou kulturu, kterou si s sebou nomádi přinesli. Jinak ovšem, pokud jde o časně osídlení slovanským lidem s kulturou pražského typu, je třeba s kolegyní J. Justovou plně souhlasit.

Složitá je potom také otázka, co bylo v Dolních Rakousích v osmém století a počátkem devátého století. Tady nám, bohužel, chybí spousta nepublikovaných rakouských nálezů; z těch nejzápadnějších bych aspoň uvedl nálezy z hradiště Burgstall nedaleko Langenlois nad řekou Kampou, kde dělal v roce 1937 výzkum dr. E. Beninger, který sám připustil, že materiál, který vykopal, je slovanský. Dočkáme se jistě brzy, že kolega H. Friesinger bude mít možnost tento materiál zveřejnit.

Pokud jde o pronikání Bavorů a Franků do dolnorakouské oblasti — domnívám se, že bude skutečně nutno v archeologickém materiálu toto pronikání postihnout. Takovým zajímavým případem je např. lokalita Mautern proti starému hradišti Altenburg u Steinu nad Dunajem. Tam skutečně dochází k určité proměně keramiky v období, kdy máme doloženo v písemných pramenech, že se Mautern stává určitým správním střediskem ve Východní marce. Zatímco starší nádoby bych se nerozpokoval přiřknout Slovanům, nesou nové tvary rysy pronikajících západních vlivů. Rovněž tak potom pronikání tzv. köttlašských vlivů na Kampu bude možno spojovat s vlivem franským v této oblasti. Ať chceme nebo nechceme, budeme patrně muset souhlasit s K. Dinklagem, který spojoval prvky köttlašské s vlivem franským. Nepochybně měl na mysli ty köttlašské prvky, které známe např. také z Thunau.

Zajímavou otázkou, kterou v nejbližší době budeme muset ve slovanské archeologii řešit, je otázka jižních a západních Slovanů. Setkali jsme se s touto otázkou v referátu kolegyně A. Sós a teď se toho znovu dotkla kolegyně J. Justová. Je skutečně podivuhodné, jak jsou téměř, řekl bych, jednotné ty dvě oblasti, oblast chorvatská a oblast velkomoravská v 9. století. Např. jak kolegyně Justová uváděla prsteny s vybíjeným štítkem. Je to šperk typický nejen pro oblast karantánskou, nýbrž i pro Moravu, jak o něm psal prof. J. Poulík v knize Staroslovanská Morava, vydaná již v roce 1948. A těch styčných bodů, od sekerek s ostny až po různé typy náušnic, mezi jižními a moravskými — „západními“ Slovany bychom jistě našli celou spoustu. Celý tento problém sahá nepochybně daleko do minulosti, podle mého soudu až do údobí předlangobardského. Bude pravděpodobně třeba hledat shody v kultuře obou oblastí ve společném původu hlavní masy slovanských obyvatel, tzn. spojovat původ většiny slovanského obyvatelstva ve středním Podunají, tedy i v centrálním území Velké Moravy, s jižní slovanskou větví. V této souvislosti bych jen letmo připomněl rozdílný slovanský vývoj v oblasti moravskoslovenské a severnější slezské v 7.—8. století, jak byl postižen zatím zejména na hradištích.

Pokud jde ještě potom o desáté století. V desátém století nepochybně střední Podunají, tedy i Dolní Rakousy, velmi utrpěly vpádem Maďarů. Jiná je ovšem otázka ovládnutí dolnorakouského území Maďary. V Dolních Rakousích máme náznaky, že se i tam v desátém století udrželo něco z velkomoravské organizace. Vidíme, že např. hradiště Heidenstatt u Limberku poskytlo nálezy, které je možno klást do 10. století. Věřím, že archeologický výzkum ukáže, že toto hradiště žilo ještě v 10. století. Přidunajská oblast ovšem, zejména území v dunajském údolí pod Wagramem, které bylo pro nomády velmi snadno schůdné, bylo stálým cílem maďarských útoků, takže se tam nemohl život dále rozvíjet. Byla tedy bezprostředně ohrožena hlavně ta část Dolních Rakous, která byla již v průběhu 9. století kolonizována Franky, méně bylo ohrožováno území osídlené převážně Slovy, území, které v 9. století tvořilo jádro Velké Moravy.

DISKUSSIONSBEITRÄGE VOM INTERNATIONALEN KONGRESS DER SLAWISCHEN ARCHÄOLOGIE, WARSCHAU 1965

Sekeja III, rolka 2, slád 1: Antwort an Doz. Dr. A. Točík zum Referat „Grossmährische Burgwälle nach dem Zerfall Grossmährens“.

Ich danke Doz. Točík für seine Bemerkungen. Ich schätze sie, da ich weiss, das Doz. Točík meine Arbeit mit grossem Interesse seit meinen ersten Schritten in der archäologischen Forschung verfolgte, die gerade mit dem Burgwall Staré Zámky bei Líšeň verbunden waren. Doz. Točík machte auf zwei grosse Probleme der mährischen slawischen Archäologie aufmerksam, die sich selbstverständlich auch auf Staré Zámky bei Líšeň widerspiegeln.

Erstens ist es die Frage der Datierung der ältesten Fortifikationen auf mährischen slawischen Burgwällen. Es besteht kein Zweifel, dass auf den meisten von diesen in den Destruktionen mehrere Befestigungshorizonte sind. Manchmal sind jedoch die relativen chronologischen Beziehungen der einzelnen Teile der entdeckten Befestigungsüberreste schwer zu bestimmen, von den Fragen der absoluten Chronologie kann in den meisten vorläufig überhaupt nicht ernst gesprochen werden. Zu grossen archäologischen Problemen gehören z.B. die Überreste von sog. Palisaden. Das Unglück besteht darin, dass die Pfostenreihen in der Regel die steinerne Stirnmauer einer mächtigen grossmährischen Befestigung verfolgen. Vor Beginn der neuen Ausgrabungen in Mikulčice war es, meines Erachtens, nicht möglich, nicht einmal von der Palisade vor dem Wall der Mikulčicer Akropolis, die in den Jahren 1955—1956 abgedeckt wurde, eindeutig zu sagen, dass sie eine vorgrossmährische ist, dass sie nicht den Überrest eines Schutzes der Fundamente der steinernen Mauer gegen das Unterspülen des Wasser vorstellt, das im Graben zwischen der Akropolis und der Vorburg strömte. Soll ich von der ältesten slawischen Befestigung auf Staré Zámky bei Líšeň sprechen, bin ich ebenfalls in Verlegenheit. Die grossen Pfostengruben sind voneinander 50—60 cm entfernt und verfolgen auch hier die steinerne Stirnmauer des grossmährischen Walles. Bei der bisherigen Grabung, auch wenn wir im Jahre 1965 direkt auf dieses Problem zielten, hatten wir nicht das Glück, um auf einem Teil der Destruktion zu stossen, wo die Situation eindeutig klar gewesen wäre. Ich bemerke nur nebenbei, dass sich in den letzten Jahren mit dem gleichen Problem zu den bisher bekannten Objekten der neu erforschte Burgwall Zelená Hora bei Vyškov reihte. Die Frage der Datierung der ältesten slawischen Fortifikationen auf mährischen Burgwällen bleibt also weiterhin ein archäologisches Problem, das man nur durch genaue Beobachtungen bei den weiteren Terrainuntersuchungen wird lösen können.

Die zweite Frage betrifft die Verteidigungsgrenze in Mähren im 11. Jh. Vom allgemeinen Standpunkt muss gesagt werden, dass zur Lösung dieses Problems auch die slowakischen Forscher beitragen müssen. Sie müssen die historische Entwicklung des slowakischen Záhoří nach dem Zerfall Grossmährens klären und auf die Anfänge sowie die Entwicklung der Unterschiede zwischen der materiellen Kultur in diesem Gebiet und in dem historischen Mähren hinweisen. Die bisherigen mährischen Grabungen lassen vorläufig keine Voraussetzungen zu, um ein eindeutiges Urteil über die Zeit und die Gründe der Entstehung der sog. jungburgwallzeitlichen Burgwälle im mittleren Marchgebiet auszusprechen, ob wir nun Břeclav, Hodonín oder Hruďy bei Sudoměřice und Spytihněv, im Sinne haben. — Ich nehme an, dass es nur zu einem bestimmten Missverständnis kam, sofern es sich um den Terminus handelt, den ich bei der Charakterisierung der Funktion der Burgwälle im Leben der slawischen Gesellschaft in Mähren in der gross- und nachgrossmährischen Zeit benützte. Es ist selbstverständlich, dass die allgemeine Aufgabe der Burgwälle darin bestand um Schutz zu gewähren, ein Verteidigungsort zu sein. Komplizierter ist allerdings die Frage seiner Funktion in der Gesellschaft, wenn wir die Beziehungen der einzelnen Menschen oder Menschengruppen meinen. In diesem Sinne müssen wir das Problem der Funktion der jungburgwallzeitlichen Burgwälle im Marchgebiet bei ihrer Errichtung sehen. Im 11. Jh. bildeten dann diese Burgwälle die Landesverteidigungsgrenze und waren im Rahmen der inneren Organisation der mährischen Gesellschaft zweifellos auch eine Verwaltungseinheit, zumindest bei der Organisation der Landesverteidigung. Offen bleibt die Frage der Datierung der Anfänge dieser Burgen. Ich glaube, dass wir die Fortsetzung der Entwicklung in Mähren im 10. Jh. heute schon genügend durch archäologisches Material belegt haben. Die bei den Grabungen grossmährischer Burgwälle erzielten positiven Er-

gebnisse zeigen, dass bisher kein seriöser Grund dafür besteht, um von der älteren Datierung der Anfänge dieser neuen Burgwälle an das Ende des 10. Jh. oder zu Beginn des 11. Jh. zu lassen. Man kann auch die manchmal unangenehme Tatsache nicht unbeachtet lassen, dass die ältere Ansicht im Gegensatz zur neuen noch den begründeten Vorteil hat, dass die neue These positiv bewiesen werden muss und mehr Belege haben muss als diejenige, der sie gegenübergestellt wird — in unserem Falle ist es gewiss nicht so.

Sekcja IV b, rolka I, ślad I: Diskussionsbeitrag zu den Referaten von Prof. Dr. H. Mitscha-Märheim, A. Sós und J. Justová.

Es ist gewiss ein grosser Verdienst von Herrn Prof. Dr. H. Mitscha-Märheim, dass sich in letzter Zeit in Niederösterreich und überhaupt in Österreich die slawische Forschung entfaltet, und dass sich der junge Kollege H. Friesinger direkt einer systematischen slawischen Forschung im Terrain widmet. Mit grossem Interesse hörten wir den Vortrag von Prof. Dr. H. Mitscha-Märheim, und gewiss auch von Kollegin J. Justová. Allerdings geht die slawische Forschung in vielen Punkten, wenn auch manchmal nur sehr zaghaft, mit den Ansichten von Herrn Prof. Mitscha-Märheim auseinander. Ich sagte deshalb zaghaft, da Mitteleuropa von bestimmten Theorien beherrscht ist, die in jenen Zeiten entstanden, als die slawische Archäologie erst in ihren Anfängen war, als die wissenschaftliche slawische Forschung sich zu entwickeln begann, und es ist sehr schwer dort etwas neues durchzusetzen, wo eingelebte Vorstellungen existieren. Zu den schwerwiegendsten Punkten dieser Theorien gehört die Zeit der Ankunft der Slawen im mittleren Donauraum. Bestimmt ist allgemein bekannt, dass sich in der slawischen Archäologie immer mehr die begründete Ansicht einlebt, dass die Slawen den mittleren Donauraum vor den Awaren besiedelten. Nimmt man dies historisch, müssen wir also den Zeitpunkt suchen, wann eigentlich die Slawen in den mittleren Donauraum eindringen konnten. Zweifellos war es zu jener Zeit möglich, als unter dem Druck der Hunnen nach Mitteleuropa eine Reihe von Völkern aus der Region nördlich der Karpaten und vom Schwarzen Meer vordrang. Das ist jener bekannte Vorstoss, mit dem manchmal der Vorstoss der Čerňachover Kultur verbunden wird, deren Kultur- geschweige denn ethnischer Inhalt, so problematisch und kompliziert ist. Wenn wir zugeben, dass die Slawen im fünften Jahrhundert in den mittleren Donauraum kommen, müssen wir auch zulassen, dass sie vor den Langobarden kamen, und dass ein Bestandteil der Bevölkerung, den eine Zeit die Langobarden beherrschten, Slawen waren. Sofern es sich um die Terminologie handelt, ist es uns gewiss in der slawischen Archäologie ziemlich unangenehm, alle Funde zu beiden Seiten der mittleren Donau am Ende des fünften Jahrhunderts und besonders im sechsten Jahrhundert, d. h. zur Zeit des Bestehens des langobardischen Reiches, mit dem terminus langobardisch zu verbinden, wenn wir wissen, dass die eigentliche langobardische Kultur, die die Langobarden aus dem Elbegebiet mitbrachten und die sich zweifellos auch auf böhmischen und mährischen Gräberfeldern sowie in Niederösterreich äussert, ihre bestimmte Eigenart hat und nur ein Bestandteil dessen ist, was wir dort sehen, wo das langobardische Reich existierte. Die Entwicklung der Slawen im mittleren Donauraum war gewiss sehr kompliziert und ihre Verfolgung wird bestimmt sehr schwer sein.

Sofern es sich um den sog. awarischen Zeitabschnitt handelt, würde ich mit Kollegin J. Justová nicht übereinstimmen, dass sie das Gräberfeld in Münchendorf den Slawen zuschreibt. Ich nehme an, dass gerade die Gräberfelder in Münchendorf und in Zwölfaxing zwei typische awarische Gräberfelder in Niederösterreich sind, wo sich die Keramik deutlich von der slawischen Keramik unterscheidet, wie wir diese von anderen dortigen Fundorten kennen. Im niederösterreichischen Landesmuseum in Wien sind viele Gefässe aus Münchendorf, die vielleicht jene keramische Gruppe repräsentieren könnten, die die Nomaden mitbrachten. Anders allerdings, sofern es sich um die frühe Besiedlung der Slawen mit der Kultur vom Prager Typus handelt, muss man mit Kollegin J. Justová voll übereinstimmen.

Kompliziert ist dann auch die Frage, was in Niederösterreich im achten und zu Beginn des neunten Jahrhunderts war. Hier fehlen uns leider viele unpublizierte österreichische Funde; von denen am westlichst gelegenen möchte ich wenigstens die Funde vom Burgwall Burgstall anführen, der in der Nähe von Langenlois ober dem Flusse Kamp liegt, wo im Jahre 1937 Dr. E. Beninger eine Grabung durchführte. Dieser gab selbst zu, dass das von ihm ausgegrabene Material slawisch ist. Sicher wird Kollege H. Friesinger bald die Möglichkeit haben, dieses Material zu veröffentlichen. — Sofern es sich um das Durchdringen der Bayern und Franken in den niederösterreichischen Raum handelt nehme ich an, dass es tatsächlich notwendig sein wird, im archäologischen Material dieses Durchdringen zu erfassen. Ein derart interessanter Fall ist z. B. die Lokalität Mautern gegenüber dem alten Burgwall Altenburg bei Stein a. d. Donau. Dort kommt es tatsächlich zu einer bestimmten Veränderung der Keramik und zwar in dem Zeitabschnitt, wo wir in schriftlichen Quellen belegt haben, dass Mautern ein bestimmtes Verwaltungszentrum in der Ostmark wird. Während ich keine Bedenken hätte, die älteren Gefässe den Slawen zuzuschreiben, tragen die neuen Formen Züge der eindringenden westlichen Einflüsse. Auch wird man das Durchdringen der sog. Kottlacher Einflüsse in das Kampgebiet mit den fränkischen in dieser Region verbinden können. Ob wir wollen oder nicht, werden wir anscheinend K. Dinklage zustimmen müssen, der die Kottlacher Elemente mit dem fränkischen Einfluss verband. Zweifellos hatte er jene Kottlacher Elemente im Sinne, die wir z. B. auch aus Thunau kennen.

Eine interessante Frage, die wir in absehbarer Zeit in der slawischen Archäologie werden lösen müssen, ist die der südlichen und westlichen Slawen. Diese Frage wurde im Referat von Kollegin A. Sós angeschnitten und nun berührte diese neuerdings Kollegin J. Justová. Es ist tatsächlich bemerkenswert, wie fast einheitlich, möchte ich sagen, diese zwei Regionen, die kroatische und die grossmährische im 9. Jh. sind. Wie z. B. Kollegin J. Justová die Ringe mit getriebenen Plättchen angeführt hat. Dies ist nicht nur ein typischer Schmuck für die Kärtner Region, sondern auch für Mähren, wie darüber Prof. J. Poulík in seinem bereits im Jahre 1948 herausgegebenen Buche Staroslovanská Morava schrieb. Und diese Berührungspunkte, von Axten mit Dornen, bis zu verschiedenen Typen von Ohrgehängen, zwischen den südlichen und den mährischen „westlichen“ Slawen, könnten wir bestimmt noch eine ganze Menge finden. Dieses gesamte Problem reicht zweifellos weit in die Vergangenheit, meines Erachtens bis in den vorlangobardischen Zeitabschnitt. Wahrscheinlich wird man Übereinstimmungen in der Kultur beider Regionen in dem gemeinsamen Ursprung der Hauptmasse der slawischen Bevölkerung suchen müssen, d. h. den Ursprung der meisten slawischen Bevölkerung im mittleren Donauroaum, also auch im Zentralgebiet Grossmährens, mit dem südlichen slawischen Zweig verbinden. In diesem Zusammenhang will ich nur flüchtig an die unterschiedliche slawische Entwicklung im mährisch-slowakischen und im nördlicheren schlesischen Raum im 7.—8. Jh. erinnern, wie sie bisher besonders auf Burgwällen erfasst wurde.

Dann handelt es sich um das 10. Jh. Im 10. Jh. litt zweifellos das mittlere Donaugebiet, also auch Niederösterreich, sehr unter den Einfällen der Magyaren. Anders steht die Frage der Beherrschung des niederösterreichischen Gebietes durch die Magyaren. In Niederösterreich sind Anzeichen vorhanden, dass auch hier im 10. Jh. etwas von der grossmährischen Organisation erhalten blieb. Wir sehen z. B., dass der Burgwall Heidenstatt bei Limberg Funde erbrachte, die man in des 10. Jh. datieren kann. Ich glaube, dass die archäologische Grabung zeigen wird, dass dieser Burgwall im 10. Jh. existierte. Die an der Donau liegenden Regionen allerdings, vor allem das Gebiet im Donautal unter Wagram, das für die Nomaden sehr leicht zugänglich war, war das ständige Ziel der magyarischen Überfälle, so dass sich das Leben dort nicht weiter entfalten konnte. Bedroht war also hauptsächlich der Teil von Niederösterreich, der bereits im Verlaufe des 9. Jh. von den Franken kolonisiert wurde; weniger bedroht war das von Slawen überwiegend besiedelte Gebiet, jenes Gebiet, das im 9. Jh. den Kern Grossmährens bildete.

ZAHRA NIČNÍ INSTALACE VÝSTAVY VELKÁ MORAVA V ROCE 1966

CENĚK STAŇA

Tab. 55—58

Po úspěšném zahraničním debutu výstavy Velká Morava v Athénách v roce 1965 (srovn. Přehled výzkumů 1965, str. 79 n.) uskutečnily se v následujícím roce tři velké instalace — ve Vídni, v Mohuči (NSR) a ve Vratislavi (Polsko). Jejich architektonickým základem se stalo scénografické řešení, připravené v roce 1964 pro Vladislavský sál na pražském hradě prof. akad. arch. Fr. Tröstrem ve spolupráci s projektanty akad. arch. B. Ullrichem a akad. arch. R. Mácou. Při vytváření vídeňské výstavy bylo předem stanoveno, že budou použity v duchu Tröstrový koncepce zpracované výtvarné prvky, tj. bazény se schematickými mapami (akad. mal. D. Vondrouš), polystyrenové symboly akad. mal. St. Kolíbala a panel „Byzantská misie“ (akad. mal. D. Vondrouš) v interiéru a poutač se sokolníkem (akad. mal. D. Vondrouš) v exteriéru a symboly akad. sochaře V. Irmanova, ztvárněné pro výstavu Velká Morava v Brně a Nitře podle konceptu akad. arch. Zd. Langa. Tyto výtvarné prvky se proto staly součástí nové výstavy, kterou připravil tvůrčí kolektiv pod vedením prof. Tröstra, za úzké spolupráce se širokým štábem vědeckých spolupracovníků, v jejichž čele kromě předsedů přípravných výborů, akademika J. Filipa za československou stranu a univ. prof. dr. H. Mitscha-Märheima za rakouskou stranu, stáli vědečtí garanti výstavy univ. prof. dr. J. Poulík, DrSc. pro část historickoarcheologickou a univ. prof. dr. A. Dostál, DrSc. pro úseky literárněhistorické. Základní tematické a prostorové členění dílčích expozic připravil na podzim 1964 referent za úzké součinnosti s prof. Tröstrem a arch. Ullrichem. V srpnu 1965 po referentově omezení byl přizván ke spolupráci prom. hist. Z. Klanica. Po zasedání v Táloch v Nízkých Tatrách v říjnu 1965, na němž byly za účasti rakouských archeologů velmi podrobně prodiskutovány všechny otázky, týkající se vídeňské reinstalace, byl referent pověřen vypracovat „Tematické uspořádání výstavy, rozložení exponátové náplně a konečné znění výstavních textů a popisek“, v textové části v německém jazyce v úzké spolupráci s rakouskými experty, především s dr. F. Bergem a doc. dr. K. Kromerem, a s překladatelkou ing. A. Machovou. Nově zařazené výtvarné prvky výstavy vyřešil akad. malíř J. Hadlač, úvodní mapu akad. malíř J. Flejšar, a akad. malíř J. Hadlač stanovil typ písma a rozměry textů.

Výstava „Velká Morava a křesťanská misie u Slovanů (Großmähren und die christliche Mission bei der Slawen)“ ve Vídni znamená kvalitativně nové a kolektivní zpracování tématu na meziná-

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1966

Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc.

Redaktoři: Dr. J. Říhový a dr. I. Peškař

Překlady: Dr. R. Tichý a E. Tichá

Kresby: B. Ludikovská

Na titulní stránce: Bronzové kování ze slovanského hradiska v Mikulčicích

Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné.